

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.

Amen.

AZ ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS.¹

Arra a legelőször felmerülhető kérdésre, vajjon szükség van-e Közoktatási Tanácsra, általános érvényű feleletet alig lehet adni. Vannak művelt államok, melyeknek közoktatási kormánya el tud lenni ily tanácsadó testület nélkül. Poroszországban például nincsen Országos Közoktatási Tanács, Franciaországban viszont régóta megvan a túlnyomóan képviselői alapon szervezett Legfőbb Közoktatási Tanács, mely azonban nemcsak véleményező testület, hanem a tanító és tanári személyzet fegyelmi ügyeiben végső fokon ítélkező bíróság is. Nincsen kizárva az a lehetőség sem, hogy a legfőbb tanügyi hatóság mindenkor csak egyes egyénektől kér tanácsot, vagyis az egyéni felelősség elvére alapítja a véleményadást. Képzhető az is, hogy valamely ország közoktatási kormánya nem szervez ily külső tanácskozó testületet, hanem vagy a maga kebelében alakít egy hasonló rendeltetésű bizottságot a szakzerű illetékesség szemmel tartásával, vagy minden egyes fontos esetben külön-külön bizottságokat szervez, melyek az illető intézkedéseket előkészítik és kidolgozzák. Végül képzhető oly közoktatási kormány is, amely a szakértelem teljességével dicsekedhetik, s épen ezért nem érzi szükségét akár egyéni, akár testületi tanácsadásnak s a felelősségben való osztozkodásnak.

Hazai tanügyünk utolsó negyven éves története, melynek majdnem minden jelentős mozzanatát közelről megismertem, aligha okolhatná meg az utolsó helyen említett lehetőséget, mert e hosszú idő nem volt egyéb, mint részben sikertelen küzdelem annak az elvnek érvényesüléséért, hogy az iskola ügyét csak azok intézhetik, iskolai reformot csak azok kezdeményezhetnek, iskolát érintő szerves alkotásokra csak azok vállalkozhatnak, akik értenek az iskolához.

Másrészt, tanulmányozva közoktatásunknak a mondott négy évtized alatt végbement fejlődését s tárgyilagos szemmel végigtekintve e fejlődésnek egyes szakaszain, véleményem szerint nem lehet állítani, hogy mindazok a reformmunkálatok, melyeket a Tanács kidolgozott, köznevelésünk ügyének javára ne váltak volna. Amit a közoktatásügyi miniszterek a Tanácsra rábíztak (mert nem mindent bíztak rá), azt ez a testület tagadhatatlanul nem eléggé gyorsan, de mindenkor lelkiismeretesen elvégezte. Utalhatnak itt számos tantervi és módszeres munkálatra, melyek kiadatásuk óta jól beváltak s hazánk pedagógiai köztudatában azóta mély gyökeret vertek; viszont említhetnék oly intézkedéseket, melyek nem a Tanács műhelyéből

¹ Ez a cikk már régebben készült, de a kéziratit anyag torlódása miatt csak most közölhetjük.
A szerk.

kerültek ki s valósággal lehetetlen feladatok elé állították az iskolát, vagy legalább is visszaesést jelentenek egy már elért magaslatról.

Mindent összegezve azt hiszem tehát, hogy Magyarországon még most is szükség van Közoktatási Tanácsra. Szükségessége már politikai viszonyaink állhatatlansága miatt is nyilvánvaló. A sűrű miniszterváltások mintegy ráutálnak arra, hogy legyen az országnak egész tanügyét képviselő testület, mely a folytonosságnak, némi biztosítékát nyújtja s mely a napi politika örökös hullámzásai közt is erősen kezében tartja a fokozatos és nem elsietett fejlődés fonalát.

Kérdés most: milyennek kell lennie egy jól szervezett Országos Közoktatási Tanácsnak?

Első elvi követelménynek azt tartom, hogy a Tanács ügyköréből az adminisztráció teljesen kirekesztessék. Csak ekként biztosítható a kívánt véleménynek pedagógiai elvszerűsége. Kell ugyan lenniök e testületben olyanoknak is, akik a tanügyi közigazgatást és a végrehajtás módozatait ismerik, de a tárgyalásnak főszempontja csakis pedagógiai természetű lehet. A Tanács nincsen hivatva arra, hogy intézkedjék, hanem hogy az intézkedéseknek szakszerű alapot vessen. Ezért az iskolai felügyeletben sem vehet részt s amennyiben tagjai iskolákat látogatnak, eljárásuk célja nem lehet más, mint oly tapasztalatok szerzése, melyeket majdan a Közoktatási Tanácsban hasznosíthatnak.

A második követelés a Tanácsnak a közhatalmaktól való teljes függetlensége. Sem a szervezetben, sem a személyi összetételben nem szabad semminemű pártpolitikai vagy más illetéktelen külső befolyásnak érvényesülnie; csak így óvható meg a teljes tárgyilagosság. A Tanács munkásságában csak egyetlen szempont lehet irányadó: a magyar nemzeti kultúra érdekének szempontja. Lehetségesnek kell lennie, hogy e testület mindenkor, teljes tisztelettel a miniszter személye és közjogi állása iránt, de egyúttal teljes őszinteséggel és határozottsággal nyilatkozhassék a fennforgó ügyekről, még akkor is. sőt talán éppen akkor leginkább, ha az iskola közvetlen ismeretére alapított véleménye netalán eltérne a miniszterétől. A Tanács tagjai, akik mint ilyenek amúgy sincsenek a miniszterrel szemben a fegyelmi alárendeltség viszonyában, a pártatlan szakértők tisztét teljesítik: szabadon, minden befolyásolás nélkül, legjobb hitük és meggyőződésük szerint kell nyilatkozniok, csupán azt tartva szem előtt, hogy mit kíván a magyar iskola érdeke. Ha nem így van, a Tanács létjogosultsága megszűnik s véleményadása értéktelen formasággá válik.

A függetlenség most jelzett elvnek érvényesítése magában foglalja azt a ma már el nem utasítható követelményt, hogy a Közoktatási Tanács tagjainak egy része a maga mandátumát ne kinevezés, hanem választás útján nyerte légyen. Ez más szóval annyit jelent, hogy a társadalom különböző szervezetei is, amennyiben közművelődéssel foglalkoznak, képviseleti alapon helyet foglaljanak e testületben. A csupa kinevezett tagokból álló Tanács még abban a legjobb esetben is, ha a kinevezések tekintettel vannak a társadalmi közületekre, azt a látszatot keltheti, hogy e testület függésben van a közoktatási kormánytól, hogy véleményei sugalmazott vélemények, hogy munkássága a maga tájékozódását mindenben a kormánytól nyeri. De a képviseleti elvnek bevitelére más okból is kívánatos. A köznevelés

nem a kormánynak, hanem az országnak, a nemzetnek ügye. Minden szervnek, tényezőnek, körnek együttes meleg érdeklődése biztosíthatja csak a végső sikert. Ezt az érdeklődést és a velejáró buzgó közreműködést, mely nem helyi, hanem országos tekintetekhez igazodik s nem rendelkező hatalom alapján, hanem spontán módon, a társadalmi erőktől hajtva jön létre, a Tanács működésében intézményes módon biztosítani és ekként a kinevezésekre szorítókozó rendszernek esetleges merevségeit enyhíteni, a tekintély és a szabadság elvét mintegy összhangba és egyensúlyba hozni, különösen a mai viszonyok között, elsősorban kívánalomnak látszik.

A Közoktatási Tanács minálunk is, másutt is mindig országos intézmény volt. Ez a jelző annyit jelent, hogy képviselnie kell az egész ország köznevelését; szervezetében gondoskodásnak kell tehát történnie arról, hogy egyrészt a közoktatásnak, azaz nevelő oktatásnak minden neme és ága, másrészt az iskolák fenntartásának összes tényezői érvényesíthessék a Tanácsban véleményüket. Kisdedóvó elemi iskola, ismétlőiskola, tanítóképző, polgári iskola, középiskola mind beletartoznak a Tanács ügykörébe, valamint érdekelve vannak munkásságában az összes hitfelekezetek és nemzetiségek is. Hiba volna, ha az intéző körök egy kifejezetten országos testület megszervezésekor az erőket összefoglaló egyetemes nemzeti gondolat elől elzárkóznának. Ha vannak az állam területén különböző hitfelekezetek és nemzetiségek, melyek hazafias szellemben működő iskolákat tartanak fenn, egyiköket sem lehet nem létezőnek tekinteni és a közös munkából kirekeszteni.

Fontos követelmény, hogy egy országos Közoktatási Tanács ne vesztse el kapcsolatát a való élettel, magával az iskolával; ellenkező esetben pusztán elméletivé vagy nagyon is elvonttá válik munkássága. A Tanács tagjainak állandóan érezniök kell a nevelő munka lüktetését, állandóan részt kell venniök e munkában; nemcsak gondolatban, hanem valóságban együtt kell élniök az iskolával. Ál ez a tudomány képviselőiről is, kiknek szintén nem szabad hiányozniök e véleményező testületből. A Tanácsban a dolog természete szerint tudományos kérdések is szóba kerülnek, amennyiben azok az iskolai oktatással kapcsolatban vannak. Annak, aki a fizika tanításának anyagát meg akarja állapítani és iskolai feldolgozásának módjához hozzá akar szólni, a tudomány haladásával lépést kell tartania s az egész tudományos anyag felett kell uralkodnia. Mert csak aki a bőviből meríthet, találja meg helyes érzéssel azt a keveset, azt az egyszerűt, amit az iskola megkíván. És különösen fontos, hogy a tudománynak e képviselői közt legyenek olyanok is, akik a filozófiai gondolkodás magaslátán állva szerves egységben látják a műveltséget s képesek arra, hogy a művelődési elemeket belső összefüggésbe hozzák és egymásra vonatkoztatásuk szükségességét szem elől ne tévesszék.

Utoljára hagytam egy oly kívánságot, melynek teljesülése ép annyira a Közoktatási Tanácsnak, mint a közoktatási kormánynak is érdeke. Gondolok arra a bizonyára méltányos óhajra, hogy a közoktatási kormány a köznevelésnek minden országos jelentőségű kérdésében valóban meg is hallgassa a neki rendelkezésre álló véleményező testületet. A meghallgatás még nem jelenti az adott tanácsnak

követését, mert erre a miniszter a parlamenti felelősség elvénél fogva nem kötelezhető, de a meghallgatás állandó gyakorlatba vételének semmi akadálya sem lehet. Minden közoktatási kormányynak saját érdekében áll ez a lépés, mert így sokkal könnyebben viselheti azt a nagy felelősséget, mely reá hárul. FINÁCZY ERNŐ.

REFORMKÖZÉPISKOLÁK.

(Második, befejező közlemény.)

III. Rövid indokolások a tanterv részleteihez.¹

Mindenekelőtt az új tárgyaknak avagy csupán megjelöléseknek jelentését fogjuk körvonalozni. Irodalomismeret címen a magyar nyelvnek eddig stilisztika-poetika néven ismert tárgyai szerepelnek. A retorikát jól megérdemelt nyugalomba helyezhetjük majd egy kisebb fejezet keretében. Külön történetelmélettel foglalkozván, merőben értéktelennek találjuk pl. a történetírásról szóló részt, amelyet eddig csak az az indítók támasztott alá, hogy a nemzeti irodalommal kapcsolatban áll. De a retorikának számos más része is elavult. A IV. osztályos anyag szemléltető; lényegében a tanuló szívében igaz és értékes visszhangot keltő Toldiból és egyéb olvasmányokból indul ki ezentúl is. Szemelvényeket szemléltető módon a stilisztikának és poetikának főbb kérdésein áttekintést nyújt. A középiskolának alsó tagozata itt önállóan zárulna be. A világirodalomba csoportosítanók (V—VI. oszt.) az olasz, spanyol, angol (ill. francia, aszerint, hogy az illető iskolában a nyelv megvan-e), továbbá az orosz és svéd-norvég irodalmat, a legnagyobb remekírók ismertetésével. Az V—VI. osztályos anyag tehát kettős feldolgozású; amennyiben eszhetika, rendszerező tárgy, amennyiben pedig irodalomtörténet, genetikus; de a kettő a gyakorlatban voltaképp összeforr, mert az első nem volna helyesen — középiskolai didaktikai okokból — szorosan dogmatikus, a második korántsem lehet krónikás idősorú, hanem mind a kettő erősen szemelvényes (didaktikai egységeket állapítsunk meg!), s az eszhetikai szabályokat világirodalmi remekekből vonjuk le. Jó fordításokat vegyünk fel, esetleg jó és élvezetesen tükrözőtető tartalmi ismertetéseket. Könnyen adódnak majd a későbbi magyar és német irodalomhoz (VII—VIII. oszt.) párhuzamok is, s ez a tárgy eszerint termékenyvé teheti a következő éveket is. Fontos azonban, hogy e tárgyak szellemét helyesen magunk elé képzeljük, sőt itt talán nem is tantárgy áll előttünk, hanem sajátos tanulmány. Ezek központi elvét a régi tervek gyakran félreismerik, sok tévelygés van bennük, tipikusan jelentkezik a tanítómesterek drill-szellemé s a «szabadon választható szemelvények» feltűnő ellentmondása. Mit ért a régi iskola szemelvényen? Egy szűken megválasztott választási lehetőséget, mert

¹ A tantervet lásd a 94—95. lapon.